

Є. І. (відп. секр.), Урста С. В. та ін. Ужгород : Видавничий відділ КаУ, 2016. С. 258–264. URL : [https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/21655/1/%D0%A3-%D0%A6\\_%D0%A2.5.pdf](https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/21655/1/%D0%A3-%D0%A6_%D0%A2.5.pdf)

12. Стрельников В. Ю. Принципи побудови змістовних модулів в системі інтенсивного навчання. *Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки*. 2016. № 5. С. 125–131. URL : <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/1298/1327>

13. Стрельников В. Ю. Розвиток управлінської культури майбутніх менеджерів в умовах магістратури. *Імідж сучасного педагога*. 2018. № 5 (182). С. 21–24.

14. Стрельников В. Ю. Теоретичні основи побудови концепції дидактичної системи підготовки майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності до міжкультурної комунікації. *Імідж сучасного педагога*. 2016. № 5. С. 13–15.

15. V.Yu. Strelnikov, L.V. Lebedyk, T.V. Hura, S.I. Sysoieva, S.V. Stankevych, E.V. Shapovalova, O.Ye. Avilova. Leadership and social work in the environmental management system. *Ukrainian Journal of Ecology*. 2021. № 11 (2). С. 349–351. URL : <https://www.ujecology.com/articles/leadership-and-social-work-in-the-environmental-management-system.pdf>

Олена ІЛЬЧЕНКО

### МОТИВАЦІЙНА ГОТОВНІСТЬ СТУДЕНТІВ ДО РОБОТИ В ШКОЛІ – УМОВА ТА РЕЗУЛЬТАТ ЄДНОСТІ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ В НАВЧАННІ

«Поганий учитель повідомляє істину, хороший – вчить її знаходити» (А. Дістерверг), а отже – пробуджує пізнавальну активність учнів і постійне їх бажання здобувати нові знання. Ця беззаперечна істина стала лейтмотивом думок і діяльності прогресивних педагогів усіх часів, актуальна вона і сьогодні. Безперечно, бажання вчитися у дитині може викликати лише мотивований до педагогічної діяльності професіонал. А мотивувати студента, майбутнього вчителя до навчання – це завдання викладачів закладу вищої освіти. Мотивований студент, у майбутньому вчитель – це професіонал, який має стати для школи третього тисячоліття реальним «агентом змін» на краще. Водночас, мотивований студент – це і потужний стимул для підвищення рівня якості вищої освіти. Такі студенти зазвичай прагнуть удосконалення навчального процесу, його змісту і організації, потребують нетрадиційних форм і методів навчання, нестандартного викладу матеріалу, висококваліфікованих, креативних, відкритих до співробітництва та співпраці викладачів тощо.

У зв'язку з цим, метою статті є аналіз провідних мотивів навчання майбутніх учителів; з'ясування характеру домінування мотивів (зовнішні/внутрішні) у професійній мотивації; виділення умов успішного формування професійної мотивації студентів педагогічного вишу.

З-поміж українських науковців, роботи яких присвячувались проблемі формування мотивів навчальної діяльності студентів у вищій школі, професійної мотивації називаємо: В. Георгієва – проаналізовано мотиваційний компонент у структурі професійної компетентності майбутніх офіцерів; І. Зайцеву – досліджено пізнавальну активність студентів вищих економічних навчальних закладів; С. Ігнатенко – розглянуто проблему формування мотивації студентів до самостійних занять фізичною культурою; Т. Клибанівську – проаналізовано мотивацію як детермінанту навчальної діяльності студентів вищих закладів освіти; Г. Костишину – розглянуто проблему формування мотивації до навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих технічних закладів освіти; П. Лузана – проаналізовано навчальну активність студентів у сільськогосподарському виші; Ю. Патик – досліджено мотиваційні тенденції майбутніх соціальних працівників; А. Сільвейстра, М. Моклюка – розглянуто мотивацію навчання

студентів як психолого-педагогічну проблему; Ю. Сербіна – проаналізовано вплив особистісного адаптивного потенціалу студентів-гуманітарії на процес їхньої адаптації до навчання та ін.

Окремі аспекти формування стійких мотивів до навчальної діяльності, професійної мотивації, креативної компетентності, мотиваційно-ціннісних детермінант майбутніх учителів досліджували українські вчені: І. Галян, Ю. Калюжна, А. Мельник, Л. Перетятко, В. Фрицок, В. Черній, С. Яланська та ін.

Проблематика досліджень закордонними ученими представлена також різними напрямками. Дослідження теорії мотивації крізь призму трьох фундаментальних потреб людини – необхідності автономії, необхідності належності, необхідності компетенції запропонували Lynley H. Anderman, Valerie S. Leake; вивчення мотиваційних змін студентів університетів шляхом навчання їх з використанням відео-освітнього потоку BLOSSOMS розкрили Hamizan, N., Zaid, N. M.; зв'язок між мотивацією до навчання і освітніми результатами серед студентів технічних коледжів показали Chan, H., Wang, X.; дослідження навичок, мотивів і стратегій навчання студентів коледжу із симптомами СДВГ здійснили Stephanie L. Simon-Dack, P. Dennis Rodriguez, Geoff D. Marcum; взаємозв'язок навчання і мотиваційних навчальних стратегій студентів коледжу розкрив Bruce, W. Tuckerman; особливості моделювання вдовolenня і мотивації студентів в інтегрованому освітньому середовищі університету проаналізувала Stukalina, Y.; роль викладача у підготовці людини-професіонала з інтелектуальною, моральною і духовною культурою в сучасній парадигмі університетської освіти висвітлили Charikova, I., Zhadanov, V.; роль інноваційних освітніх технологій (комунікативних та інтерактивних, пошукових, інформаційних, стимуляційних, ігрових та ін. у розвитку навчальної мотивації студентів розкрили Plugina, M. I., Sokolova, I. Y., Gorbunkov, V. Y., Znamenskaya, S. V., Goman, M. V.; особливості взаємозв'язку навчання і мотивації досягнень представлено в роботі Schlag, B.; специфіку взаємозв'язку навчання і мотивації розкрито в дослідженні Wagner, R., Hinz, A., Rausch, A., Becker B.; вивчення впливу лідерства викладачів на ефективність навчання студентів здійснено в статті Öqvist, A., Malmström, M. та ін.

Отже, огляд джерел переконує, що проблема вивчення мотивів і мотивації у студентському середовищі є актуальною не лише на теренах України, а й у інших країнах світу. Досліджуються різні її аспекти: від теоретико-методологічних до практико-орієнтованих.

На сьогодні не існує однозначного трактування поняття «мотив». За основу його визначення беремо розуміння мотиву, наведене у теоретичних положеннях С. Рубінштейна: «Будь-яка дія, що спрямовує до певної мети, виходить з тих чи інших спонук. Більш чи менш адекватно усвідомлена спонукка виступає як мотив» [1, с. 542]. Виходячи зі сказаного, розглядаємо мотив як один із найважливіших компонентів психологічної структури будь-якої діяльності, за допомогою якого розкривається спонукальна природа дій, поведінки, вчинків людини, її сутність. У навчальній діяльності такою спонукою є мотиви начально-пізнавальної діяльності, розкриття яких має важливе значення для забезпечення її належної якості. Якщо студент навчається без пізнавального інтересу, його мотивом є лише одержання диплому або бажання догодити батькам чи щось інше, то і його знання не будуть міцними і глибокими, а отже – це буде професійно не мотивований, не цікавий для дітей вчитель.

Отже, під мотивами навчальної діяльності розуміємо все те, що спонукає особистість до неї, всі фактори, що зумовлюють пізнавальну активність людини – ідеали, цілі, потреби, інтереси, переконання, соціальні установки, почуття тощо. Враховуючи, що у вищому навчальному закладі з'являється / зміцнюється професійна мотивація молодих людей, адже тут навчальна діяльність тісно пов'язана із професійно-педагогічною, доцільно говорити також про мотиви професійної діяльності студентів.

Під останніми розуміємо все те, що спонукає і спрямовує їх до вивчення майбутньої професійно-педагогічної діяльності, а відтак професійну мотивацію студентів педагогічного вишу усвідомлюємо як систему мотивів, що визначає їх конкретні форми діяльності або поведінки.

Навчально-пізнавальна діяльність студента у виші здійснюється за багатьма різними мотивами, її успішність і ефективність напряду залежить від того, який мотив домінує, – зовнішній (одержання диплому про вищу освіту, задоволення вимог батьків і рідних, звичка сумлінно навчатися, бажання завжди бути «відмінником» та ін.) чи внутрішній (самоактивність особистості, власне її пізнавальні інтереси і професійні мотиви). Це підтверджують результати нашого дослідження, проведеного серед студентів II, III курсів на базі Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Серед опитаних респондентів, значущими для них мотивами навчання в університеті стали: бажання одержати диплом про вищу освіту – (45%, 42 особи); потреба отримувати хорошу стипендію – (3%, 3 особи); бажання виправдати сподівання батьків та не підвести їх – (4%, 4 особи); бажання завжди бути першим, зокрема і в навчанні – (2%, 2 особи); намір продовжити сімейні традиції – (3%, 3 особи); бажання здобути глибокі знання з навчання і виховання дітей для роботи в школі – (16,5%, 16 осіб); намір навчатися для виховання у майбутньому власних дітей – (3%, 3 особи); прагнення стати висококваліфікованим спеціалістом з фаху, але в школі не працювати – (16,5%, 16 осіб); жага до пізнання, прагнення до постійного саморозвитку – (7%, 7 осіб).

Таким чином, результати опитування свідчать, що більша половина студентів (57%, 54 особи) у здійсненні навчально-пізнавальної діяльності керується, переважно, зовнішніми мотивами, які визначають не зовсім високу їх пізнавальну активність, відображають прагнення «просто одержати знання» і не завжди для подальшої роботи в школі. Дещо менший відсоток майбутніх учителів (43%, 42 особи) все ж таки обирають внутрішні мотиви до навчально-пізнавальної діяльності, демонструючи високий пізнавальний інтерес, прагнення здобути глибокі знання та бажання до постійного саморозвитку і самоосвіти. Такі студенти зазвичай мотивовані до роботи в школі, прагнуть удосконалення навчального процесу, його змісту і організації, потребують нетрадиційних форм і методів навчання, нестандартного викладу матеріалу, висококваліфікованих, креативних, відкритих до співробітництва та співпраці викладачів.

Отже, внутрішні мотиви визначають ефективність і успішність навчально-пізнавальної діяльності студентів, вони є її рушійними силами. Провідним серед цієї групи мотивів є пізнавальний інтерес, у ході задоволення якого розумова активність студентів спрямовується на свідоме і міцне оволодіння знаннями. При цьому важливо зазначити, що формування пізнавальних мотивів у ході навчання студентів не повинно виключати / замінити розвитку мотивів до професійної педагогічної діяльності. Мотивацію до навчання і мотивацію до професії педагога необхідно розвивати в єдності одного з іншим.

Які ж основні критерії сформованості мотивів навчально-пізнавальної діяльності студентів? На наш погляд, з-поміж таких показників слід назвати: 1) наявність чітко вираженого пізнавального інтересу (зорієнтованість на внутрішні мотиви); 2) активність в навчально-пізнавальній діяльності; 3) суб'єктна позиція в освітньому процесі; 4) вимогливість до себе і всіх суб'єктів педагогічного процесу; 5) демонстрація успішності в навчанні та відповідальне ставлення до цієї роботи; 6) високий рівень самостійності та ініціативності в освітній діяльності; 7) одержання задоволення від інтелектуальної, пізнавальної діяльності, від здобуття нових знань; 8) прагнення до постійного саморозвитку і самовдосконалення.

Педагогічна наука і шкільна практика підтверджують, що мотивація учня до навчальної діяльності напряму залежить від професійності педагога, його моральності, такту, поведінки, характеру, здатності викликати в учнях пізнавальний інтерес і відповідну активність. Підготовка такого вчителя має розпочинатися на етапі його професійної підготовки, як студента вишу, який вже тут повинен відчувати себе як особистість-професіонал, зі сформованими мотивами навчально-пізнавальної діяльності.

Результати дослідження переконують, що ефективність і успішність навчально-пізнавальної діяльності студентів напряму залежить від рівня сформованості мотивів, серед яких *внутрішні, професійно зорієнтовані мотиви (високий пізнавальний інтерес) мають домінувати над зовнішніми, вузько-особистісними (низький пізнавальний інтерес)*. Для забезпечення такого результату у виші має бути організована цілеспрямована, систематична робота на основі партнерства і суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників педагогічного процесу.

Як необхідні умови формування стійких мотивів навчально-пізнавальної діяльності студентів, виділяємо:

✓ *процесуально-змістові*: фасилітація навчальної діяльності; впровадження особистісно орієнтованого навчання; індивідуалізація навчально-професійної діяльності; дотримання правильного співвідношення теоретичних знань і практичних умінь навчальної діяльності; урізноманітнення форм індивідуальної та групової роботи під час проходження студентами психолого-педагогічної практики; застосування компетентнісного підходу; гуманізація і демократизація навчального процесу; урізноманітнення форм і методів самостійної роботи студентів; відповідний стиль роботи педагога;

✓ *дидактично-освітні*: надання студентам більшої свободи вибору предметів, що вивчаються, та способу діяльності; уникання стереотипності проведення навчальних занять, використання методів, форм і прийомів навчання проблемного, інтерактивного та науково-дослідного характеру; нормування навчальної діяльності; структурування і диференціація навчального матеріалу за його важливістю; застосування принципу доступності й використання інших принципів дидактики;

✓ *психологічні*: формування стійкого інтересу до професії; розвиток розумових здібностей студентів, усвідомлення найближчих і кінцевих цілей навчання (близької і дальньої перспективи), теоретичної та практичної значущості засвоєваних знань, професійної спрямованості навчальної діяльності.

На завершення викладу матеріалу, хотілося б зазначити, що прагнення студентів до успішного оволодіння навчальною програмою вишу задля можливості застосувати свої знання і вміння на користь суспільству, бажання бути висококваліфікованим і креативним спеціалістом, задоволення особистої потреби постійного «саморуху» і освіти упродовж життя – це головні показники ефективної підготовки майбутніх учителів.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо у виявленні й характеристиці чинників позитивного і негативного впливу на навчальну та пізнавальну діяльність студентів педагогічних вишів; у дослідженні розвитку мотивації до навчання в умовах дистанційної форми організації підготовки майбутніх учителів; у вивченні особливостей формування мотивації до навчання й мотивації до професії педагога.

### Список використаних джерел

1. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург : Питер, 2010. 713 с.